

Lichaam en geest.

Het 'lichaam/geestprobleem' vanuit verschillende invalshoeken

Ook in onze huidige tijd heerst nog altijd de opvatting dat mensen zowel een lichaam zouden hebben als een geest. De lichamen bevinden zich in de ruimte en zijn onderworpen aan de wetten van de mechanica, de menselijke geest is niet in de ruimte, is evenmin aan de wetten van de mechanica onderworpen en kan in principe onafhankelijk van het lichaam bestaan.

Deze dualistische zienswijze, die in grote lijn is terug te voeren op de invloed van Descartes (1596-1650), stond van aanvang af aan kritiek bloot. In de laatste decennia is deze kritiek echter, mede onder invloed van de neurowetenschappen, in een stroomversnelling gekomen. Hoe kunnen we ons een andere benadering eigen maken, waarin lichaam en geest als onverbreekelijke eenheid worden beschouwd? We willen in een korte reeks colleges tonen, hoe vanuit verschillende invalshoeken, de filosofie, de wetenschappen en de kunst, wegen worden verkend die een dergelijke, nieuwe benadering mogelijk maken.

Programma

Filosofie en psychologie

1. Grensverkeer tussen filosofie en neurowetenschappen: Descartes, Spinoza en Damasio.

Voor Spinoza vormen lichaam en geest een eenheid. De neurowetenschapper A. Damasio beschouwt hem om deze reden als voorloper van de moderne neurobiologie. Heeft Damasio hierin wel gelijk?

Dr. J.J.A. Bartels, tot 1-5-2002 universitair docent geschiedenis van de filosofie, RuG.

2. Titel: Het lichaam-subject en het sprekende lichaam..

Vanuit de fenomenologie wordt ingegaan op het 'lichaam-subject' (Maurice Merleau-Ponty) als grondvorm van de ervaring van de leefwereld. Wat is die grondvorm van de ervaring en welke rol speelt de betekenis?

Spreker: dr. H.H.M. Ettema, docent Faculteit Theologie en Godsdienstwetenschappen, Universiteit Tilburg.

3. Onderworpen aan natuurwetten

Toelichting: Mensen zijn onderworpen aan natuurwetten. De mens wikt, maar de natuur beschikt. In dit college gaan we in op enkele filosofische weerleggingen van deze gedachtegang.

Spreker: R. Hünneke, docent filosofie, Groningen.

4. Hersenen en herinneringen

Toelichting: Het menselijk geheugen zet het lichaam-geestprobleem op scherp.

Herinneringen liggen opgeslagen in zenuwweefsel, maar hebben vaak ook een plek in onze introspectieve beleving. Het college gaat nader in op dit tweezijdige karakter van onze herinneringen.

Prof. dr. D. Draaisma, bijzonder hoogleraar geschiedenis van de psychologie, Rijksuniversiteit Groningen.

Neurofilosofie en bewegingswetenschappen

5a. Neurofilosofische overwegingen over hersenen en geest.

Er bestaan netwerken in de hersenen die vooral actief worden bij confrontatie met morele dilemma's. Wat is dan de rol van de moraliteit? In hoeverre zijn morele emoties en regels 'brain-based'?

Prof.dr. J.A. den Boer, hoogleraar biologische psychiatrie, Rijksuniversiteit Groningen.

5b. Bewegen in gedachten: hersenactivering bij het voorstellen van bewegingen.

Bij het voorstellen van bewegingen worden dezelfde hersengebieden actief als bij het bewegen. Kan de relatie tussen cognitie, perceptie en actie gebruikt worden in de revalidatie?

Prof. dr. Th. Mulder, hoogleraar bewegingswetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen.

6a. Het verborgen weten: de mens kent eigen lichaam en hulpstukken in beweging, maar hoe?

Wanneer men de functionele en elegante bewegingen van mensen met computersimulaties nadoet, blijkt ingebedde kennis nodig. Zijn er grenzen aan dit kennen? Met experimenten kunnen we veel te weten komen.

Prof. dr. B. Otten, bijzonder hoogleraar neuromechanica en prothesiologie, centrum voor bewegingswetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen.

6b. Belichaamde Cognitie.

Enkele grondgedachten van *Philosophy in the Flesh* van Lakoff & Johnson: onbewust denken, het zelf en het lichaam in de wereld, de onontkoombaarheid van ruimtelijke metaforen.

Prof. dr. J.J. van Baak, hoogleraar Slavischen Talen en Culturen, Rijksuniversiteit Groningen.

Literatuurwetenschap

7a. Titel: Een poëtica van het lichaam in de wereld: Ivan Boenin (1870-1953; Nobelprijs literatuur 1933).

In zijn werk ontwikkelt Boenin een poëtica om de herinnering aan zijn jeugd zo expressief mogelijk op te roepen. Ruimtelijke metaforiek speelt een centrale rol.

Prof. dr. J.J. van Baak, hoogleraar Slavische Talen en Culturen, Rijksuniversiteit Groningen

7b. Tekengebruik als 'brug' tussen lichaam en geest.

Een specifieke organisatie van het lichaam (met name van het brein) heeft een effect dat we tekengebruik, cultuur, of 'geest' noemen.

Dr. B. van Heusden, universitair hoofddocent film- en cultuurwetenschap, afd. Kunst, Cultuur en Media, Rijksuniversiteit Groningen.

8. onheilige geest en heilige winden – de groteske omkering van lichaam en geest in de literatuur (o.a. Michel Tournier)

Toelichting: Het groteske geldt als aanval op de waardenhiërarchie die de geest boven het lichaam plaatst. Het toont de victorie van het laaglichamelijke over de geest. Wat zijn de gevolgen voor de verhouding lichaam/geest?

Prof dr. L. Korthals-Altes, hoogleraar algemene literatuurwetenschap en moderne Franse letterkunde, Rijksuniversiteit Groningen.

Uit de kunst

9a. NeuroVisie op Kunst

Van het geprojecteerde beeld op het netvlies bepalen de elektrische patronen van contour&vorm-actie en die van kleur&textuur- gevoel. Dat laatste is voor kunst belangrijk.

Prof. dr. Ch. R. Wildevuur, emeritus hoogleraar experimentele chirurgie, Rijksuniversiteit Groningen.

9b) Titel: Wat gebeurt er in je brein wanneer je iets prachtig vindt?

Onze hersenen stellen ons in staat schoonheid te ervaren en maken een onderscheid tussen esthetische en belonende schoonheid. De emotie die iets moois oproept staat wonderlijk genoeg los van de schoonheid die wij eraan toekennen.

prof. dr. A.R. Cools, hoogleraar Neurofarmacologie, in het bijzonder psychoneurofarmacologie, Radboud Universiteit Nijmegen.

10. Ik schilder de natuur die in mijn hoofd zit.

De zichtbare diepten van onze emoties liggen verborgen in de lagen van de gekleurde materie. Dit is de archeologie van het schilderij.

M. Tissing, schilder, oud-docent schilderkunst Academie Minerva, Groningen.